

Реферат на тему: "Освіта, наука Т.Г.Шевченка і культурне самоутворення нації"

Тарас Шевченко

Освіта, наука

Т.Г.Шевченка і культурне самоутворення нації

1. Життя Тараса Шевченка. Геніальний український поет, національна гордість народу Тарас Григорович Шевченко побачив світло сонця в нужденній хатині кріпака в селі Моринцях Звенигородського повіту на Київщині 9 березня (25 лютого ст. ст.) 1814 р. Його батько Григорій був родом із Кирилівки та за жінкою Катериною, з роду Бойко, отримав хату в Моринцях. І Моринці, і Кирилівка були власністю пана Енгельгардта, і Шевченки були в нього кріпаками. Тарас був третьою дитиною в сім'ї. Старші від нього були Микита й Катерина, молодші — Ярина, Йосип і Марія. Перші спомини дитячих літ в'яжуться в Тараса з Кирилівкою, куди перенісся його батько, коли хлопцеві було два роки. Щасливі безжурні хвилини під оком доброї матері недовго тривали. На дев'ятому році життя батько віддав Тараса в науку до дяка Губського, що тяжко знущався над хлопцем. Коли поетові йшов десятий рік, померла його мати. Тяжка праця, злидні кріпацького життя ще молодою поклали її в могилу. Важко було батькові Тараса самому дати собі раду з дітворою, він одружився знову, і в хату ввійшла мачуха зі своїми дітьми. Настали гіркі хвилини. Мачуха не злюбила Тараса й часто його побивала. Невдовзі за матір'ю пішов у могилу й батько (1825 р.). Вмираючи, сказав пам'ятні слова, що Тарасові спадщини не залишає, бо він не буде "абиякою людиною". Після смерті батька мачуха не давала Тарасові сидіти без діла. Від ранньої весни до пізньої осені пас він череду, а взимку ходив у науку до дяка-п'яниці Богорського, що також знущався над своїми учнями. У того дяка вивчав Тарас граматику, Часослов, Псалтир. Часто від його побоїв ховався в садку, де малював, бо змалку мав до цього хист і охоту. Вкінці остогидли йому наука Богорського та його побої, тому відплатив йому, коли той був п'яний, такими самими побоями за всі знущання й босоніж пустився в світ шукати людей, "щоб добру навчили". Спершу зайшов у Лисянку, де проживав один дякон-маляр. Але цей замість учити хлопця велів йому відрами носити воду. З Лисянки подався Тарас у Тарасівку й знайшов там маляра, який, глянувши на ліву руку поета, сказав, що в нього нема хисту "ні до шевства, ні до бондарства". Тоді повернувся в рідне село, де був громадським пастухом, а потім найнявся до священика Кониші на службу. По якимсь часі кинув службу й пішов у село Хлишивку, що славалося малярами. Маляр знайшов у Шевченка талант до малювання, але домагався, щоб Тарас приніс від свого пана дозвіл, що йому, кріпакові, можна вчитися. Шевченко пішов ' по дозвіл до села Вільшани, де проживав головний управитель маєтку Енгельгардта Дмитренко. Дмитренкові припав до вподоби моторний хлопчина, і він узяв його до

кухонної послуги/. З кухні пан Енгельгардт забрав його до покоїв козачком. Тарас мав обов'язок сидіти в передпокої й чекати, поки не покличе його пан і не зветиме подати люльку. Тяжкі дні нудьги осолоджував він собі тоді українськими піснями та малюванням. І хоч за останнє доводилося Тарасові часто терпіти, він не кидав свого улюбленого заняття і в часі подорожей Енгельгардта до Вільна й Варшави багато рисував. Енгельгардт добачив у Тараса справжній малярський талант і в часі свого побуту у Варшаві віддав його у науку славному портретистові Лямпі. Думав, що сам колись буде мати користь, коли його кріпак стане визначним митцем. Коли з причини польського повстання 1831 р. перенісся Енгельгардт з Варшави до Петербурга, він забрав із собою Шевченка і віддав його в науку до кімнатного маляра Ширяєва, що посилав Тараса малювати покрівлі, паркани, вивіски. У Ширяєва був Шевченко чотири роки. Вкінці доля йому усміхнулася, коли одного разу малював у Літньому саду постаті богів, що прикрашали сад, бо познайомився з земляком — митцем Іваном Сошенком. Цей звів його із поетом Євгеном Гребінкою. Обидва зацікавилися талановитим земляком, познайомили його з секретарем Академії мистецтв Василем Григоровичем, з митцем Венеціановим, із знаменитим малярем Карлом Брюлловим та з великим російським поетом і вчителем царських дітей Василем Жуковським. Всі вони зацікавилися кріпаком. Брюллов намалював портрет Жуковського. Портрет пустили на лотерею, при чім велику частину лотів закупила царська сім'я з уваги на особу поета Жуковського. За придбані гроші (2500 рублів) було куплено Шевченкові волю 22 квітня 1838 р.

Про свою сумну молодість згадує Шевченко не раз у своїх творах. У "Гайдамаках" говорить, що темною ніччю "малими ногами ходив та плакав та людей шукав, щоб добру навчили". Про своє бездольне сирітство згадує у "Тризні" і в поезії "Козачковському". Доброту сестри Катерини оспівує в "Долі". Багато автобіографічних звісток містять також його повісті, які писав російською мовою, а саме "Княгиня", в якій оповідає про свою мандрівку до "залізних стовпів", що в його уяві мали підпирати небо, і в повісті "Артист" (першу редакцію цієї повісті зладив Шевченко на бажання Жуковського, що хотів вияснити його мистецькі здібності).

По викупленні з кріпацтва кинувся Шевченко у вир життя й праці. Вчився малярства під проводом Брюллова в Академії мистецтв, доповнював прогалини своєї освіти та писав поезії. у 1840 р. появився заходами дідича Петра Мартоса перший його "Кобзар", де містилися поезії "Діти мої", "Перебендя", "Катерина", "Тополя", "На що мені чорні брови", "До Основ'яненка", "Іван Підкова", "Тарасова ніч", "Кобзар" стрінувся з неприхильною оцінкою російських критиків (у тому числі Белінського), які бажали, щоб Шевченко писав по-російському. Натомість в Україні "Кобзар" викликав захоплення. Роком після появи першого "Кобзаря" вийшли "Гайдамаки". Коли поет в 1843 і 1845 рр. відвідав Україну (другий раз як член археографічної комісії в Києві, з якої доручення мав ладити малюнки до альбому "Живописная Украина"), скрізь його вітали земляки як національного пророка. Але поетові тоді було сумно. Сумно йому було глядіти, як гуляло панство, мука була дивитися, як рідня його й увесь народ далі

томилися в ярмі кріпачтва, в безпросвітній темряві. І поет ударив тоді, наче громом, своїм словом на тих, "що правдою торгують", "людей запрягають в тяжкі ярма", "продають або у карги програють" простих людей і "луплять шкуру" з меншого брата. Кріпачтво ненавидів поет із усієї душі, тому цілим серцем захопився ідеями Кирило-Мефодіївського братства, даючи їм гарячий вислів у тогочасних своїх поезіях. Доля кирило-мефодіївських братчиків не минула й Шевченка. Його було ув'язнено саме в пору, коли з Кулішем та його дружиною, Олександрою Білозерською, ладився виїхати до Італії для поширення студій. Сталося це 5 квітня 1847 р .

"За складання революційних і у високій мірі сміливих віршів" ("Сон" і "Кавказ") і "за зухвалу образу царської родини" (у "Сні") замкнено Шевченка спершу в Петропавлівській фортеці, а потім, за радою графа Орлова, що був шефом жандармерії, заслано простим солдатом до Оренбурга. З Оренбурга відставлено до Орської над Уралом. На присуді цар Микола і власною рукою дописав: "під найсуворіший догляд із заборonoю писати й рисувати". В далеких азійських непривітних пустелях Шевченко тілом і душею мучився десять літ. У 1848 р., приділений щасливим збігом обставин до експедиції капітана Еутакова, що мав доручення дослідити береги Аральського моря, знайшов поет деяке полегшення й вільно міг віддаватися малярству та писати вірші. Але за пільгу, що її дали Шевченкові, чекала безпосередніх його начальників гостра догана. Шевченка запроторили в Новопетрівський форт на берегах Каспійського моря. Серед тяжких фортових робіт і ще тяжчих моральних терпінь на повній духовній самоті прожив поет аж до 1857 р. Добрі люди (комендант форту майор Іраклій Усков) докладали деколи зусиль, щоб тяжку долю поета полегшити, тільки ж не в силі були вони зменшити поетової туги за Україною, не могли влити в серце поета надії на краще майбутнє. В 1857 р. цар Олександр II, що вступив на престол після смерті Миколи I (1855 р.), на прохання Шевченкових приятелів (княжни Варвари Репніної, Михайла Лазаревського, гр. Толстого) повернув Шевченкові волю.

Із заслання повернувся поет старцем, знесиленим на тілі, втомленим на душі. На весну 1858 р. через Нижні й Новгород, Москву приїхав до Петербурга. Поета вітали скрізь не тільки як першого співця України, але як борця за волю. В останніх роках життя плекав поет в душі мрії про одруження, придбання землі над Дніпром та про викуп рідні з кріпачтва. Тільки останню мрію перевів у життя, — дві перші не сповнились. Помер передчасно в Петербурзі 26 лютого 1861 р. Поховано поета над Дніпром, недалеко Канева, на горі, що зветься Тарасовою, — так, як цього собі бажав у "Заповіті":

Як умру, то поховайте
Мене на могилі,
Серед степу широкого
На Вкраїні милій:
Щоб лани широкополі,
І Дніпро, і кручі
Було видно, — було чути,

Як реве ревучий.

2. Історичні поеми. Хоч Шевченко у "Заспіві" виправдовується, що йому "не хотілось в снігу, в лісі козацьку громаду з булавами, з бунчуками збирати на пораду...", все-таки минувшина України його до такої міри захоплювала, що вже в найраніших його творах знаходимо її ідеалізацію. Спираючись на різні літературні твори і на такі історичні джерела, як "Історія Русів", праці Дмитра Бантиш-Каменського, Миколи Маркевича, крізь рожеве скло романтичного захоплення глядів поет у найранішій добі своєї поетичної творчості на часи буйного козацького життя, сміливих воєнних походів, тужив за величавими постатями українських гетьманів. Велика туга поета за світлою, буйною бувальщиною знайшла вислів у поемі "До Основ'яненка", у якій Шевченко порівнює сучасне життя з колишнім. Україна, обідрана сиротою плаче за своїми дітьми. Сумно скиглить чайка над буйними степами, що вкрилися високими могилами — свідками колишньої слави. Згодом, коли поет на основі глибших історичних студій поглянув на минувшину України, він побачив там не тільки світлі моменти, а й темні сторінки. Тоді висловив не одне гірке слово правди українським гетьманам і часто докоряв Хмельницькому за те, що Україну віддав москалям ("Суботів", "Розрита могила", "Великий льох"). Висловом гарячого захоплення поета минувщиною є в першу чергу поеми "Іван Підкова", "Гамалія", "Тарасова ніч". Воля, панування, бенкетування, боротьба з Ордою, з турками, з Польщею, одчайдушні походи на прибережні турецькі міста, щоб визволити невільників, отамани, сотники, гетьмани, рівність, братерство — ось зміст його перших історичних пісень. Буйна уява поета відтворювала цю минувшину в ясних різнобарвних образах.

У поемі "Іван Підкова" з тугою згадує Шевченко про ті часи, коли в Україні "ревіли гармати", коли запорожці "вміли панувати". Але з давньої слави полишилися тільки могили, що з вітром ведуть розмову про колишні часи. Поет пересуває низку образів, що ілюструють запорозьке лицарство, лицарську відвагу та одчайдушність запорожців. Не лякаються вони розбурханого моря, вкривають чайками дніпровий лиман і серед співу пускаються в море, щоби вдарити на Царгород.

Живі образи козацької сміливості, бадьорості, вільного, буйного, безжурного життя, згідні з історичною правдою, дав Шевченко також у поемі "Гамалія" (1843 р.). Розпочинається поема плачем невільників у тюрмі, який нагадує невільницькі думи. Невільники просять у вітра, щоб осушив їхні сльози, розвіяв тугу, просять у моря, щоб принесло на своїх хвилях козацькі чайки, благають Бога, щоб дозволив їм ще почути козацьку славу. Босфор, що зроду не чув іще козацького плачу, передає його морю, море — Дніпрові. Поріг Дід будить Хортицю, і вміть вкривається Дніпро козацькими чайками. З веселою піснею на устах ідуть козаки визволяти братів. Попереду козацьких чайок іде Гамалія. Не лякається він морської хуртовини й сміливо нападає на передмістя Царгорода, Скутар, де томляться нещасні невільники та в піснях просять Бога, щоб не дав їм згинутися в кайданах, бо сором козакові гинути в тюрмі. Гамалія розбиває тюрму й випускає невільників. Козацтво в пень рубає яничарів, так що аж ніч тривожиться. Не допомагає поміч Візантії, що "на ножах в крові німіє". Козаки палять

Скутар, забирають здобич і з піснею вертаються на Україну. Хоч сам Гамалія є постаттю фантастичною, поема має історичний характер, бо поет дав вірний, живий образ буйного козацького життя високої мистецької вартості. Під тим оглядом поема Шевченка стоїть значно вище від подібної поеми Залеського "Czajki" або від повісті Чайковського "Wyprawa na Carogrod".

Найбільшою історичною поемою Шевченка є "Гайдамаки", що появилися 1841 р. Основою поеми послужили криваві події гайдамаччини 1768 р., про які поет наслухався багато оповідань від свого діда Івана. Розпочинає Шевченко поему ліричним прологом, по яким спиняється на причинах гайдамаччини. Добачає їх у надмірній самоволі шляхти. Слідом за тим іде оповідання, замкнене в одинадцяти піснях. Героєм поеми є Ярема, званий Галайдою. Служить він попихачем у жида Лейби, де мусить гнутися й виконувати різні упокорюючі роботи. Хоч сирота він, але щасливий, бо втішається коханням Оксани — титарівни з Вільшани. У третій пісні ("Конфедерати") поет затримується на гулянці конфедератів. Упадають вони п'яні з криком-співом до Лейби, б'ють його, змушують танцювати, хреститися й велять дати гроші. Щоб увільнитися від них, Лейба веде їх до багатого титаря у Вільшану. Там вони вбивають титаря, а Оксану умикають. Тим часом гайдамаки святять ножі і в день Маковія розпочинають під проводом Гонти й Залізняка "червоний бенкет". Між ними лютує Ярема з помсти за Оксану. Знаходить її в Лебедині, в монастирі, вінчається з нею і знову спішить до Залізняка.

Понурі, грізні картини кривавих, жахливих страхіть (як вбивство Гонтою дітей) намагався поет злагодити ідилічними сценами тихої любові Яреми й Оксани:

Отак, ходя попід гаєм,
Ярема співає, Виглядає, а Оксани
Немає, немає.
Зорі сяють, серед неба
Світить білолиций;
Верба слуха соловейка,
Дивиться в криницю;
На калині, над водою,
Так і виливає,
Неначе зна, що дівчину Козак виглядає.

До останніх літ Гетьманщини, до часів зруйнування Запорозької Січі та до часів заведення нових московських порядків в Україні належить своїм змістом поема "Невольник". Оповідання розпочинається від тієї хвилини, коли в Україні "веселі і вольнії пишались села". Проживали тоді в одному хуторі старий козак і двоє діток — Степан і Ярина. Одної неділі старий козак прикликав до себе Степана й відкрив йому тайну, що він, Степан, не є його сином та що Ярина не сестра йому. Коли вбили Степанова батька та коли вмерла його мати, він узяв його до себе. Ніщо не стоїть на перешкоді йому одружитись з Яриною. Тільки поки що треба, говорив старий козак, піти Степанові на Січ, набратися козацького звичаю, пізнати козацьке життя. Старий

козак дав Степанові свою зброю і вирядив на Січ. Плакала Ярина, ведучи коня за повід, а старий батько, йдучи поряд, навчав,

Як у війську пробувати,
Старших шанувати,
Товариство поважати,
В табор не ховатись.

П'ять літ не вертався Степан. П'ять літ тужила Ярина й чекала його. Коли вже задумувала вступити в черниці, почула разом зі старим батьком, як на вулиці кобзар співав думу про сироту Степана, якого турки забрали в полон, а коли хотів утікати до нерідного батька й нерідної сестри Ярини, очі йому випалили залізом. Ярина впізнала Степана. Поема кінчається вінчанням Степана й Ярини.

Окреме місце займає в поемі оповідання Степана про руйнування Січі та про новий московський лад в Україні.

В Орській кріпості 1848 р. постала поема "Чернець". Чудово схопив і відтворив Шевченко в цій поемі дух давніх часів, коли воля "розвернулася весела" та шовками й оксамитами стелила шляхи. Головну увагу присвятив поет постаті Семена Гурка-Палія, описуючи хвилину його прощання зі світом перед вступом до монастиря — Межигірського Спаса — та його побут (зрештою, незгідний із історичною дійсністю) у тому монастирі серед приписаних молитов та споминів, що з непереможною силою захоплюють його думки. Палієві пригадується його побут на Січі, ввижається постать гетьмана Мазепи, завдяки якому опинився він у Сибіру, стає перед очима усе життя:

І в келії, неначе в Січі,
Братерство славне ожива,
А сивий гетьман, мов сова,
Ченцеві зазирає в вічі...
І старець тяжко зарідавав,
Читать писаніє покинув,
Ходив по келії, ходив,
А потім сів і зажурився:
"Для чого я на світ родився?
Свою Україну любив?"
До утрени завив в дзвіниці
Великий дзвін. Чернець мій встав,
Надів клобук, взяв материцю,
Перехрестився, чотки взяв...
І за Україну молитись
Святий чернець пошкандибав.

Молитвою за Україну чернечим життям велів Шевченко Палієві відпокутувати гріх за Полтаву й дав йому змогу очиститися.

3. Суспільні та політичні поеми Шевченка. Найбільшу вагу для українського національного життя мають ті поеми Шевченка, в яких він вогненним словом ударив на

кривдників народу, — на панів, царів, тиранів, "розпинателів народних". Зродились вони під впливом страшного образу народного горя й народної кривди, який кинувся поетові у вічі, коли він після звільнення з кріпацтва відвідав Україну. Поет виступив із голосним протестом проти соціального й національного поневолення. Цей протест, ця сміла критика "темного царства" були головною причиною його ув'язнення. Більшість цих поезій 1843 — 1847 рр. зложилася в альбом "Три літа", який відібрали у Шевченка в часі його ув'язнення й який пролежав в департаменті поліції до 1906 р., коли передано його чернігівському музеєві Т. Шевченка. Ввійшли сюди між іншими: "Три літа", "Розрита могила", "Чигирин", "Сова", "Сон" ("У всякого своя доля"), "Хустина", "Єретик", "Сліпий" ("Невольник"), "Великий льох", "Наймичка", "Кавказ", "Посланіє", "Холодний яр". Цей альбом є вершиною натхненного слова Шевченка як національного українського поета. Свої ясні, устійнені погляди на суспільні й політичні відносини в Україні висловив він найвиразніше в тому часі передусім у поемах "Сон", "Кавказ", "Посланіє". Поема "Сон" (1844 р.) — це політична сатира. Поет дає опис фантастичної подорожі з Києва до Петербурга, яку відбув уві сні. Поему написав під враженням свого побуту в Україні, в часі якого він бачив жахливу дійсність життя. Поет летить у сонних мріях за совою понад землею, прощається з Україною і бачить прекрасний образ світанку:

...Дивлюся — аж світає,
Край неба палає;
Соловейко в темнім гаї
Сонце зустрічає;
Тихесенько вітер віє;
Степи, лани мріють;
Між ярами над ставами
Верби зеленіють;
Сади рясні похилились;
Тополі поволі
Стоять собі, мов сторожа,
Розмовляють з полем.
І все то те, вся країна,
Повита красою,
Зеленіє, вмивається Д
рібною росою; С
поконвіку вмивається,
Сонце зустрічає...
І нема тому почину,
І краю немає.

Серед таких чудових краєвидів бачить поет страшні картини горя та насилля: бачить, як із каліки знімають полатану свитину, як удову розпинають за подушне, як її сина, останню надію, віддають у військо, бачить матір, що на панщині пшеницю жне, а

її дитина з голоду вмирає. Поет летить далі понад країною, вкритою білим снігом, понад борами й болотами й чує брязкіт кайданів під землею. Це каторжани працюють у копальнях золота в Сибіру, "щоб пельку залити неситому" (цареві). Між ними "в кайдани убраний цар всесвітній, цар волі" — ідейний борець за правду. Перелітає поет понад Москвою й затримується у Петербурзі. Бачить плюгавих перевертнів, гидкі сцени рабства, плазування, бачить царя й царицю та немилосердно їх висміює, Потім оглядає місто й пригадує собі, скільки козаків загинуло при будівництві цієї царської столиці. Великим гнівом вибухає при вигляді пам'ятника Петра Великого, який йому поставила Катерина II.

От я повертаюсь —
Аж кінь летить, копитами
Скелю розбиває,
А на коні сидить охляп
У свиті — не свиті,
І без шапки — якимсь листом
Голова повита,
Кінь басує,— от-от річку,
От-от перескочить,
А він руку простягає,
Мов світ увесь хоче
Загарбати. Хто ж це такий?
От собі й читаю,
Що на скелі наковано
"П е р в о м у В т о р а я"
Таке диво наставила.
Тепер же я знаю —
Це той П е р в й й, що розпинав
Нашу Україну,
А В т о р а я доконала
Вдову-сиротину,
Кати, кати, людоїди!
Наїлись обоє,
Накралися!..

Поетові вчуваються голос гетьмана Полуботка, якого цар Петро голодом замучив у тюрмі за те, що домагався повернення давніх вольностей, та спів пташат, що уявляють душі козаків, які погинули при висушуванні боліт під столицю Росії. Йдучи до царських палат, стрічається з земляками, що "так і ріжуть по-московському", і його серце стає кривавою раною. Вкінці ще раз оглядає царя, що після того як усі його покидають. Із ведмедя стає малим кошеням... і пробуджується. З цілого циклу політичних творів, які поет написав із приводу своїх подорожей по Україні в 1843 — 1844 рр., "Сон", безперечно, найбільш політичний твір, бо в ньому поет змалював державно-правне

становище України в Російській імперії.

Безпощадну критику російського "темного царства" дав Шевченко також у поемі "Кавказ" (1845 р.), де торкається боротьби, яку Росія в 1843—1859 рр. вела з черкесами. Ця боротьба із свободолюбними мешканцями Кавказу була довга, затяжна й коштувала багато жертв. Поему присвятив Шевченко Якову де Бальмену — зукраїнщеному французові, що також загинув у тій боротьбі. Розпочинається поема малюнком Кавказьких гір, повитих хмарою, засіяних горем. Для поета ці гори є образом людського горя й людських змагань до свободи, йому пригадується давній міф про Прометея, прикутого до цих гір. Щоднини розривав йому орел серце, але воно оживало знову. Так само, думає поет, ніхто не в силі скути людську душу й здавити людські змагання до свободи. Поет виступає проти катів і вірить у торжество правди ("встане воля, встане правда"). Уся дальша частина поеми — це їдка критика московського уряду та всієї системи правління, наповнена іронією й сарказмом. Поет ударяє на облуду, лицемірство урядових кіл і на ту культуру, що вміє тільки тюрми будувати, кайдани кувати й християнськими кличами хоче заслонити розбій, крадіж та пролиття братньої крові.

Соціальних відносин в Україні торкнувся поет у поемі "Посланіє" (1845 р.), де висловив також гірке слово правди своїм землякам. Повний наголовок поеми є такий: "І мертвим, і живим, і ненародженим землякам моїм, в Україні і не в Україні сущим, моє дружнє посланіє". Основні думки, що їх висуває Шевченко в "Посланії", — це протест проти кріпацтва, заклик до любові до рідного краю й народу та до братання всіх суспільних верств. Суспільність, каже поет, є зла. В житті народу він бачить недомагання. Народові загрожує катастрофа, якщо не заверне зі шляху, яким іде. Тому поет закликає земляків, щоб перестали "запрягати людей у тяжкі ярма, орати лихом та лихом засівати", бо настане суд, і тоді ріками потече кров у синє море. Бачачи, що розвиток освіти й культури не йде належним шляхом, Шевченко радить плекати своєрідну національну культуру, а не перещеплювати штучно й безкритично чужі кличі та чужі ідеї. У "Посланії" порушив, отже, Шевченко найважливіші питання суспільного та національного життя. Передусім треба, за думкою поета, усунути соціальну несправедливість ("розкуйтеся"). Потім треба плекати й розвивати любов до рідного краю й народу ("полюбіте щирим серцем велику руїну"), бо "нема на світі України, немає другого Дніпра". Вкінці треба пізнати свою мову й свою історію, бо тільки на своїх основах можна побудувати національну культуру ("в своїй хаті своя правда, і сила, і воля"), і тільки така освіта веде до об'єднання народу. Лише коли земляки сповнять усі поетові бажання, коли "обіймуть найменшого брата", настануть для України кращі часи, "і світ ясний, невечірній тихенько засяє..." Внаслідок отих високих ідей та кличів "Посланіє" служило дороговказом на шляху національного відродження українського народу.

Свого ворожого ставлення до царату та до методів його правління не змінив поет, незважаючи на десятилітнє заслання, яке мало бути карою за його революційні думки та погляди. У "Неофітах" знову вдарив Шевченко всією силою свого поетичного слова

по російському царатові. Поему написав у 1857 р. в Нижнім Новгороді, де мусив півроку затриматися й чекати на дальший дозвіл їхати в Петербург. Поема "Неофіти" є політичною алегорією. Поет бере тему з римської історії. Оповідає про переслідування християн за Нерона, одначе під Нероном розуміє всіх тиранів, що далять усякі прояви вільної думки. Після пояснення генези поеми Шевченко звертається до Матері Божої та прохає її допомогти йому описати терпіння одної матері:

Благословенная в женах,
Святая, праведная Мати
Святого Сина на землі!
Не дай в неволі пропадати,
Летучі літа марно тратить,
Скорбящих радосте! Пошли,
Пошли мені святее слово,
Святої правди голос новий, І
слово розумом святим
І оживи, і просвіти!
І розкажу я людям горе,
Як тая мати ріки-море
Сльози кривавої лила,
Так, як І Ти, і прийняла
В живу душу світ незримий
Твого розп'ятого Сина.
Ти, мати Бога на землі,
Ти сльози матері до краю,
До каплі вилила.
Ридаю, Молю, ридаючи: пошли,
Подай душі убогій силу,
Щоб огненно заговорила,
Щоб слово пламенем взялось,
Щоб людям серце розтопило
І на Україні понеслось,
І на Україні світилось
Те слово — Божее кадило,
Кадило істини! Амінь.

Далі оповідає Шевченко, як молодий римський патрицій Алкід гуляє з веселим товариством у гаю біля Агшієвого шляху. Надходить св. Петро і благословляє веселу оргію. Проповідь апостола зворушує Алкіда. Він покидає товариство, матір і стає визнавцем нової релігії. Разом з іншими неофітами дістається в неволю. Його відводять до Сиракузів "в підземні страшні узи". Алкідова мати шукає скрізь сина. Вкінці знаходить його в Сиракузах, але її не хочять до сина пустити. Тим часом у Римі патриції видумали нове свято й проголосили Нерона богом. На це свято приводять із Сиракузів

неофітів. Алкідова мати бачить сина, який пливе на галері, і чує, як співає він псалом про прощення ворогам. Потім бачить вона, як мучать у Колізеї християн, бачить, як дикий леопард кидається на її сина, і з розпуки б'є головою о мур. У пізню ніч стрічає сірооких скифів, що вивозять тіла мучеників із цирку і кидають у Тибр на поживу риbam для цісарського столу. І тоді замість прокльону несеться з її наболілих грудей перша молитва до Христа.

...І спас

Тебе єдиний син Марії,

І ти слова його живії

В живу душу прийняла,

І на торжища, і в чертоги

Живого істинного Бога

Ти слово правди понесла.

Провідною в "Неофітах" є думка, що хоч людина гине за ідею, сама ідея одержує перемогу. Через жертву молодого покоління стає вона близькою старшому поколінню. Крім того, проводить Шевченко в "Неофітах" також ідею прощення ворогам. Ідеал любові матері (подібно до поеми "Марія") є такий високий, що рівного йому не знаходить Франко в усій світовій літературі.